

Ochrona przyrody i środowiska

kurs Opiekuna Przyrody PTTK

materiały szkoleniowe

Oddziału Międzyuczelnianego PTTK w Warszawie

Opracował: Artur Ponikiewski

maj 2007 r.

Ochrona przyrody i środowiska

Ochrona środowiska - zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów i składników przyrody, w szczególności dziko występujących roślin i zwierząt oraz kompleksów przyrodniczych i ekosystemów.

Sposoby ochrony środowiska:

- tworzenie parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, itp.,
- obejmowanie ochroną prawną, gatunków roślin i zwierząt,
- ustanawianie pomników przyrody.

Ochrona środowiska to również utrzymywanie otoczenia w czystości, minimalizacja zanieczyszczeń, czy zużywania mediów takich jak woda, energia cieplna itp.

Obowiązek ochrony środowiska reguluje ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku o Prawie ochrony środowiska (Dz.U.Nr 62 poz.627)

Ochrona przyrody - ogół działań zmierzających do zachowania w niezmienionym lub optymalnym stanie przyrody ożywionej i nieożywionej, a także krajobrazu. Głównym celem ochrony przyrody jest utrzymanie stabilności ekosystemów i procesów ekologicznych oraz zachowanie różnorodności biologicznej.

Obowiązek ochrony przyrody reguluje ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz.U.Nr 92 poz.880) z późniejszymi zmianami.

Motywy ochrony przyrody:

- natury estetycznej (rekreacyjne) - aby podziwiać i móc odpocząć,
- gospodarcze - aby pozyskiwać surowce i rozwijać gospodarkę,
- przyrodniczo-naukowe - aby badać gatunki dla młodszych pokoleń; aby tworzyć leki,
- społeczne - aby odpoczywać,
- historyczno-naukowe - dla pokoleń.

Rozwój idei ochrony przyrody

- W Polsce spośród rzadkich gatunków zwierząt najwcześniej, bo już za panowania Bolesława Chrobrego, objęto ochroną bobra.
- Z ochroną gatunkową roślin wiąże się dekret wydany już w 1423 roku w Warcie przez króla Władysława Jagiełłę, który chciał ograniczyć eksport drewna cisowego, z którego robiło się bardzo dobrej jakości łuki.
- W 1529 r. za panowania Zygmunta Starego wydano dekret zawarty w Statutach Litewskich zakazujący polowań na żubry i przewidujący wysokie kary dla kłusowników.
- XVI w. wiąże się z pełnią świadomą ochroną tura, którego niestety nie udało się ochronić i ostatni osobnik zginął w 1927 roku.

Początki współczesnej ochrony przyrody na świecie sięgają przełomu XVIII i XIX w., kiedy to A. Humboldt stworzył podwaliny konserwatorskiej ochrony przyrody oraz wprowadził pojęcie pomnika przyrody. W Polsce pionierami ochrony przyrody byli M. Raciborski (autor pierwszego inwentarza zabytków przyrody), J.G. Pawlikowski, M. Sokołowski, W. Szafer (inicjatywa utworzenia parków narodowych Białowieskiego, Pienińskiego i Tatrzańskiego. W 1868 Sejm Krajowy we Lwowie uchwala ustawę o ochronie żyjących w Tatrach zwierząt – kozic i świstaków.

Ochrona przyrody w Polsce w okresie międzywojennym

Po zakończeniu I wojny światowej, w 1919 roku została powołana Państwowa Tymczasowa Komisja Ochrony Przyrody przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Organ ten, w 1925 roku został przekształcony w Państwową Radę Ochrony Przyrody.

Na stanowisko przedstawiciela ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ds. ochrony przyrody został wybrany profesor Władysław Szafer.

W 1928 roku powstała, z inicjatywy Państwowej Rady Ochrony Przyrody - Liga Ochrony Przyrody. 10 marca 1934 roku, Sejm RP uchwalił ustawę o ochronie przyrody. Była to na ówczesne czasy ustawa nowoczesna i wykraczająca w przyszłość. W 1949 roku została zastąpiona nową ustawą, która z kolei obowiązywała do czasu uchwalenia obowiązującej do chwili obecnej ustawy z dnia 16 października 1991.

Po zakończeniu I wojny światowej w Polsce było 39 rezerwatów przyrody (1469 ha powierzchni). W wyniku działań Państwowej Rady Ochrony Przyrody, a także przyrodników w całym kraju doprowadzono do 1939 roku do utworzenia 211 rezerwatów. W okresie międzywojennym utworzono Park Narodowy w Białowieży, a także chronione tereny przyrodnicze w Ludwikowie pod Poznaniem, na Babiej Górze, w Pieninach, w Górach Świętokrzyskich, w Tatrach oraz w Czarnohorze. Chroniono liczne gatunki roślin, zwierząt, a także obejmowano ochroną liczne pomniki przyrody.

Ochrona przyrody w Polsce po II wojnie światowej

Formami ochrony przyrody w Polsce są: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowisko dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Podstawą prawną ochrony przyrody w Polsce jest *Ustawa o ochronie przyrody* z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz.U. nr 92, poz. 880).

Celem ochrony przyrody w Polsce jest utrzymanie na chronionym obszarze naturalnych procesów przyrodniczych i stabilności ekosystemów, zachowanie różnorodności biologicznej, zachowanie dziedzictwa geologicznego, zapewnienie ciągłości istnienia gatunków i ekosystemów kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody, a także przywracanie do stanu właściwego zasobów i składników przyrody.

Najważniejszym składnikiem systemu ochrony są 23 polskie parki narodowe. W obrębie parków, których łączna powierzchnia zajmuje ponad 3000 km², wydzielono na obszarze 683 km² strefy ochrony ścisłej, gdzie nie dochodzi do ingerencji człowieka w ekosystemy. Na pozostałych terenach pracownicy parków i naukowcy wspierają odradzanie się naturalnej przyrody.

Mniejszymi, lecz nie mniej ważnymi ani cennymi obiektami przyrodniczymi są rezerваты przyrody. Jest ich w Polsce ponad 1300.

Innym ważnym składnikiem jest 120 parków krajobrazowych o łącznej powierzchni 24 500 km², a zasadniczą różnicą jest to, że można w nich prowadzić działalność gospodarczą i rolniczą. Z kolei obszary chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 71 400 km² są łącznikiem w systemie ochrony tak, że stanowi on ciągłość. Chroni się także niewielkie odizolowane obszary (tzw. użytki ekologiczne), mniejsze fragmenty pięknych krajobrazów zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także pojedyncze obiekty - pomniki przyrody i stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej.

W 2004 r. rozpoczęto też wprowadzanie w Polsce europejskiej formy ochrony przyrody - obszarów Natura 2000, na których chroni się te elementy przyrody, które są zagrożone w skali Europy. Docelowo takie obszary obejmą prawdopodobnie ok. 15-20% powierzchni kraju.

Niezmiernie ważnym dopełnieniem w systemie ochrony przyrody jest gatunkowa ochrona zwierząt, grzybów i roślin.

Ważnymi osiągnięciami polskiego systemu ochrony przyrody są ochrona bobra, łabędzia, żubra czy też łośa.